

SEGREGACJA POZIOMA KOBIET I MĘŻCZYŹN NA RYNKU PRACY

przedstawienie zjawiska na podstawie danych statystycznych oraz badań Stowarzyszenia Koalicja Karat

Wstęp

Niniejsze zestawienie danych statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego oraz Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej ma na celu przedstawienie segregacji poziomej ze względu na płeć na rynku pracy z uwzględnieniem różnic płacowych, zapotrzebowania na zawody, bezrobocia i wyborów edukacyjnych oraz zawodowych kobiet i mężczyzn. Analizą objętych zostało 9 wielkich grup zawodowych¹ oraz 19 sekcji gospodarki PKD².

1. Segregacja pozioma rynku pracy ze względu na płeć

Dane Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) oraz Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (MRPiPS) wskazują na wyraźny podział rynku pracy na zawody sfeminizowane, zmaskulinizowane oraz takie, gdzie liczba kobiet i mężczyzn jest w dużym stopniu wyrównana. GUS podaje dane dotyczące kobiet i mężczyzn na rynku pracy w podziale na 9 wielkich grup zawodów³ oraz 19 sekcji gospodarki PKD.

Porównując udział kobiet i mężczyzn w 9 wielkich grupach zawodów (Tabela 1, Wykres 1) widzimy, że najwyższy odsetek kobiet występuje wśród *Pracowników usług i sprzedawców, Specjalistów* oraz *Pracowników biurowych*. Najmniej kobiet pracuje w grupie zawodów: *Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy* oraz *Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń*. W pozostałych czterech grupach mamy niemal równowagę w liczbie pracujących kobiet i mężczyzn.

Warto zauważyć, że w zawodach najbardziej zmaskulinizowanych udział kobiet jest znacznie mniejszy (11,9% kobiet) niż mężczyzn w zawodach najbardziej sfeminizowanych (32,6% mężczyzn).

¹ Klasyfikacja zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy jest pięciopoziomowym, hierarchicznie usystematyzowanym zbiorem zawodów i specjalności występujących na rynku pracy. Klasyfikacja została opracowana na podstawie Międzynarodowego Standardu Klasyfikacji Zawodów ISCO-08. Struktura klasyfikacji jest wynikiem grupowania poszczególnych zawodów i specjalności w grupy elementarne, a te z kolei w bardziej zagregowane grupy średnie, duże i wielkie, na podstawie podobieństwa kompetencji wymaganych do realizacji zadań zawodowych. Źródło: <http://www.klasyfikacje.gofin.pl/kzis/6,0.html>

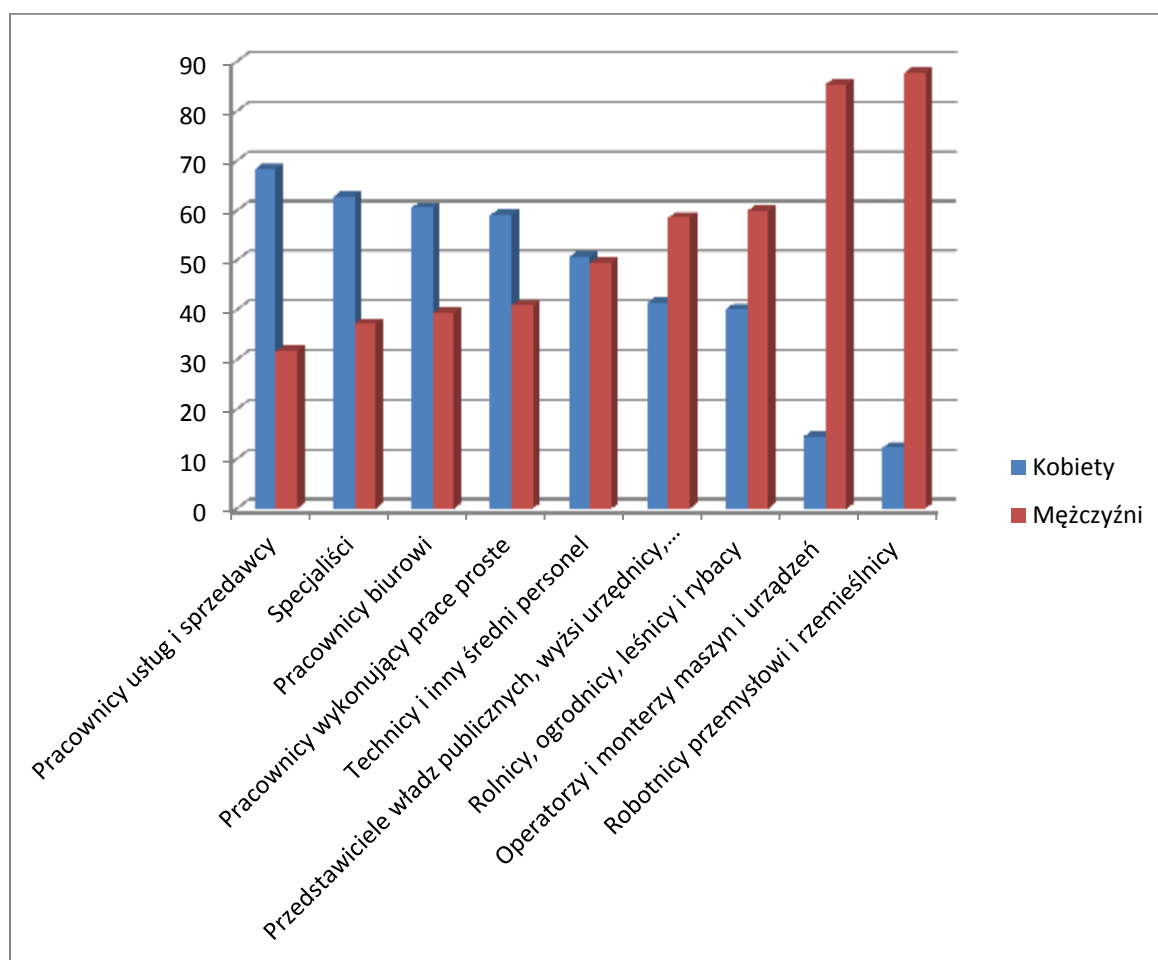
² Skrót PKD oznacza Polską Klasyfikację Działalności (inaczej PKD 2007) i stanowi wykaz kodów, według których dokonywany jest podział działalności gospodarczych wykonywanych w Polsce na poszczególne rodzaje. Klasyfikacja obowiązuje od 1 stycznia 2008 r., a powstała na mocy Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD).

³ 9 wielkich grup zawodów: Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy; Specjaliści; Technicy i inny średni personel; Pracownicy biurowi; Pracownicy usług i sprzedawcy; Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy; Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy; Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń; Pracownicy wykonujący prace proste.

Tabela 1. Udział pracujących kobiet i mężczyzn w obrębie 9 wielkich grup zawodów w I kwartale 2016 roku⁴.

Grupa zawodów	Liczba kobiet w %	Liczba mężczyzn w %
Pracownicy usług i sprzedawcy	67,4	32,6
Specjaliści	62,6	37,4
Pracownicy biurowi	60,4	39,6
Pracownicy wykonujący prace proste	59,2	40,8
Technicy i inny średni personel	50,6	49,4
Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy	40,8	59,2
Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	40,4	59,6
Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	15,1	84,9
Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	11,9	88,1

Wykres 1. Udział pracujących kobiet i mężczyzn w obrębie 9 wielkich grup zawodów w I kwartale 2016 roku⁵.

⁴ Tabl. 2.8 *Pracujący według płci i wybranych grup zawodów*, Aktywność ekonomiczna ludności Polski w I kwartale 2016 roku, GUS

⁵ Ibidem.

Na przestrzeni ostatnich 10 lat (2006-2016) (Tabela 2) najbardziej znaczącą zmianę w segregacji między kobietami i mężczyznami na rynku pracy można zauważyć w grupie sfeminizowanych zawodów *Pracowników biurowych*. Udział kobiet zmniejszył się o 7,8 punktu procentowego, zmniejszając tym samym dysproporcję płci w tej grupie zawodów. Ubyło też kobiet w grupie *Technicy i inny średni personel* (o 4 punkty procentowe) wyrównując udział kobiet i mężczyzn do 50% każdej płci oraz w grupie *Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy* (o 3,9 punktu procentowego) pogłębiając maskulinizację tej grupy.

W tym samym okresie nastąpił największy wzrost liczby kobiet wśród *Pracowników wykonujących prace proste* (o 6,7 punktu procentowego) powodując, że zawody te zaczęły być sfeminizowane (59,2% kobiet) oraz wśród *Przedstawicieli władz publicznych, wyższych urzędników i kierowników* (o 5,8% punktu procentowego) wpływając na zmniejszenie maskulinizacji tych zawodów.

Jeżeli chodzi o grupy zawodów najbardziej sfeminizowanych i zmaskulinizowanych, dane GUS z lat 2006 – 2016 wskazują na wzrost koncentracji zatrudnienia kobiet (o 3,6 punktu procentowego) w grupie zawodów *Pracownicy usług i sprzedawcy* oraz na wzrost koncentracji zatrudnienia mężczyzn również o 3,6 punktu procentowego w grupie *Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy*, zwiększając tym samym segregację tych grup zawodów ze względu na płeć.

Tabela 2. Udział procentowy pracujących kobiet w wybranych grupach zawodów w roku 2006, 2011 i 2016⁶

Grupa zawodów	Liczba kobiet w % w 2006	Liczba kobiet w % w 2011	Liczba kobiet w % w 2016
Pracownicy usług i sprzedawcy	63,8	63,8	67,4
Specjaliści	64,9	61,5	62,6
Pracownicy biurowi	68,2	64,1	60,4
Pracownicy wykonujący prace proste	52,5	58,2	59,2
Technicy i inny średni personel	54,6	53,4	50,6
Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy	35,0	40,0	40,8
Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	44,3	43,7	40,4
Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	11,7	13,8	15,1
Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	15,5	12,2	11,9

Porównując udział kobiet i mężczyzn w sekcjach gospodarki PKD (w I kwartale 2016 roku) (Tabela 3, Wykres 2) widać, że do najbardziej sfeminizowanych sekcji gospodarki należą: *Opieka zdrowotna i pomoc społeczna* (82,2 % kobiet) oraz *Edukacja* (79,8% kobiet). Natomiast najbardziej zmaskulinizowane sekcje gospodarki to *Budownictwo* (93,3% mężczyzn) oraz *Górnictwo i wydobywanie* (88,6% mężczyzn).

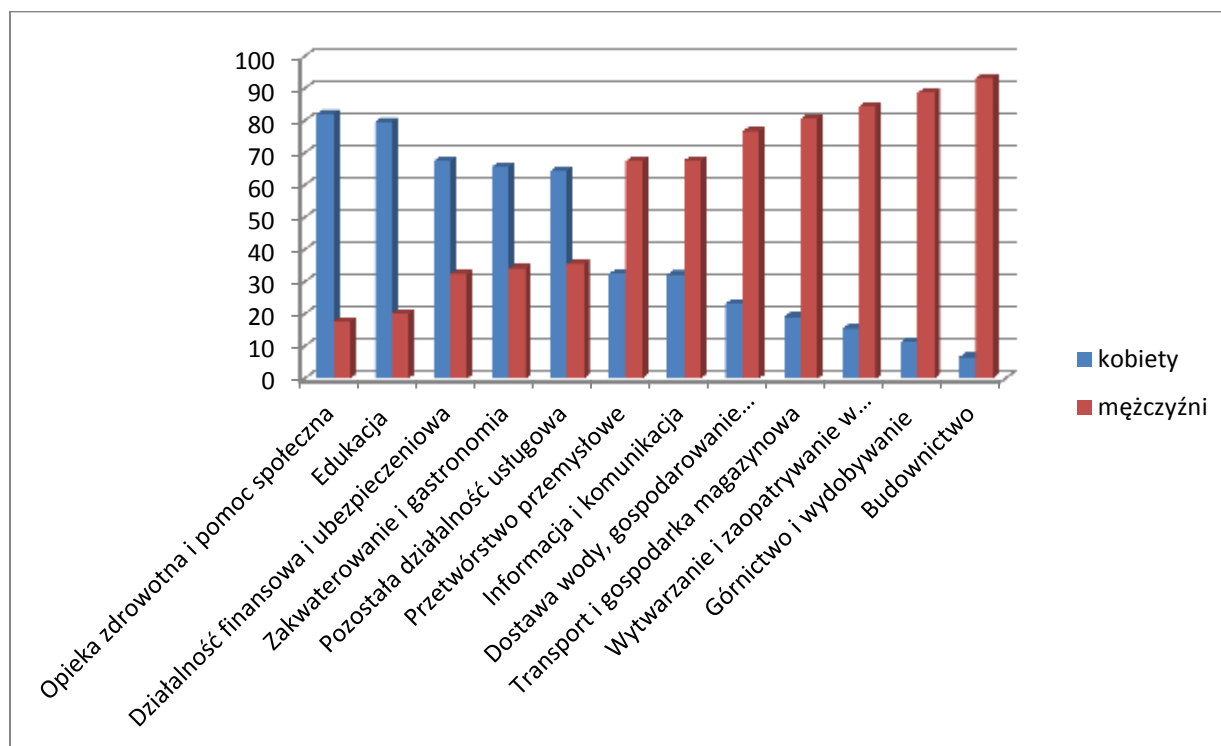
W przypadku sekcji PKD także warto podkreślić, że w sekcjach najbardziej zmaskulinizowanych udział kobiet (6,7%) jest mniejszy niż mężczyzn (17,8%) w sekcjach najbardziej sfeminizowanych.

⁶ Tabl. 2.8. *Pracujący według płci i wybranych grup zawodów*, Aktywność ekonomiczna ludności Polski IV kwartał 2006, IV kwartał 2011, I kwartał 2016, GUS.

Tabela 3. Udział pracujących kobiet i mężczyzn w obrębie 11 sekcji gospodarki PKD w I kwartale 2016 r.⁷.

Sekcja PKD	Liczba kobiet w %	Liczba mężczyzn w %
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	82,2	17,8
Edukacja	79,8	20,2
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	67,6	32,4
Zakwaterowanie i gastronomia	65,8	34,2
Pozostała działalność usługowa	64,6	35,5
Przetwórstwo przemysłowe	32,6	67,4
Informacja i komunikacja	32,4	67,6
Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	23,4	76,6
Transport i gospodarka magazynowa	19,2	80,8
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	15,6	84,4
Górnictwo i wydobywanie	11,4	88,6
Budownictwo	6,7	93,3

Wykres 2. Udział pracujących kobiet i mężczyzn w obrębie 11 sekcji gospodarki PKD w I kwartale 2016 r.⁸.

⁷ Tabl. 2.4. Pracujący według płci i wybranych sekcji PKD, Aktywność ekonomiczna ludności Polski w I kwartale 2016r, GUS.

⁸ Ibidem.

W sekcjach PKD, w ciągu ostatnich 10 lat (2006-2016) (Tabela 4) nastąpił znaczący wzrost udziału liczby kobiet w sekcji *Pozostała działalność usługowa* (wzrost o 13,3 punktu procentowego) powodując jej sfeminizowanie (64,6% kobiet), a w sekcjach zmaskulinizowanych najwięcej kobiet ubyło w *Wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię* (o 6,6 punktu procentowego) oraz *Informacji i komunikacji* (o 5,8 punktu procentowego). Jeżeli chodzi o dwie sekcje najbardziej sfeminizowane (*Opieka zdrowotna i pomoc społeczna* oraz *Edukacja*) to nastąpił w każdej z nich wzrost koncentracji zatrudnienia kobiet o przeszło 2 punkty procentowe. W dwóch sekcjach najbardziej zmaskulinizowanych - w *Budownictwie* utrzymuje się stały bardzo niski poziom zatrudnienia kobiet, a w *Górnictwie i wydobywaniu* udział kobiet zmniejszył się o 2,5 punktu procentowego. Można zauważyć, więc tendencję do pogłębiania się poziomej segregacji rynku pracy ze względu na płeć.

Tabela 4. Udział procentowy pracujących kobiet w wybranych sekcjach PKD w roku 2006, 2011 i 2016⁹

Sekcja PKD	Liczba kobiet w 2006	Liczba kobiet w 2011	Liczba kobiet w 2016
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	80,1	81,5	82,2
Edukacja	77,5	76,7	79,8
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	67,5	65,5	67,6
Zakwaterowanie i gastronomia	64,9	67,4	65,8
Pozostała działalność usługowa	51,3	64,6	64,6
Przetwórstwo przemysłowe	33,5	33,0	32,6
Informacja i komunikacja ¹⁰	-	38,2	32,4
Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją ¹¹	-	22,4	23,4
Transport i gospodarka magazynowa	21,9	19,1	19,2
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	22,2	20,7	15,6
Górnictwo i wydobywanie	13,9	12,0	11,4
Budownictwo	6,9	6,6	6,7

⁹ Tabl. 2.4. *Pracujący według płci i wybranych sekcji PKD*, Aktywność ekonomiczna ludności Polski IV kwartał 2006, IV kwartał 2011, I kwartał 2016, GUS.

¹⁰ Brak sekcji w danych GUS za rok 2006

¹¹ Brak sekcji w danych GUS za rok 2006

Wykształcenie, płeć, sekcje PKD. Wybory zawodowe kobiet i mężczyzn, a tym samym zjawisko segregacji poziomej na rynku pracy wiążą się w dużej mierze z wyborami edukacyjnymi dziewcząt i chłopców. Struktury pracujących kobiet i mężczyzn według wykształcenia są wyraźnie odmienne. Pracujące kobiety najczęściej posiadają wykształcenie wyższe (42,3% ogółu pracujących kobiet), a następnie policealne i średnie zawodowe (25,7%). Wśród pracujących mężczyzn dominują osoby posiadające wykształcenie zasadnicze zawodowe (32,1%), a następnie policealne i średnie zawodowe (27,8%)¹².

W wybranych 7 sekcjach PKD poszczególne sektory gospodarki charakteryzują się przewagą pracowników z danym poziomem wykształcenia¹³ (Tabela 5). Pracownicy z wykształceniem zasadniczym zawodowym dominują w zmaskulinizowanych sekcjach takich jak: *Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo* (ponad 45% zatrudnionych posiada to wykształcenie), *Budownictwo* (ponad 42% zatrudnionych) oraz *Przetwórstwo przemysłowe* (ponad 35% zatrudnionych). Pracownicy z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym dominują w sekcjach *Handel; naprawa pojazdów samochodowych* (ponad 35% zatrudnionych) oraz *Transport i gospodarka magazynowa* (ponad 35% zatrudnionych). Pracownicy z wyższym wykształceniem stanowią większość w sekcjach mocno sfeminizowanych takich jak: *Edukacja* (ponad 73% zatrudnionych posiada wykształcenie wyższe) oraz *Opieka zdrowotna i pomoc społeczna* (ponad 50% zatrudnionych).

Zatem najbardziej sfeminizowane sektory gospodarki wymagają wykształcenia wyższego.

Tabela 5. Udział procentowy pracujących osób z danym wykształceniem w wybranych sekcjach PKD w 2016 r.¹⁴

Sekcja PKD	Gimnazjalne, podstawowe	Zasadnicze zawodowe	Średnie ogólnokształcące	Policealne i średnie zawodowe	Wyższe
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	2,6	8,6	5,4	32,1	51,3
Edukacja	2,0	8,8	4,3	11,4	73,5
Przetwórstwo przemysłowe	5,4	35,4	9,3	28,7	21,2
Rolnictwo, leśnictwo, rybactwo i łowiectwo	15,5	45,1	4,3	28,2	6,9
Budownictwo	9,9	42,8	6,9	24,0	16,4
Handel; naprawa pojazdów samochodowych	2,9	22,1	13,5	35,6	25,9
Transport i gospodarka magazynowa	3,9	32,7	10,4	35,6	17,4

¹² Popyt na pracę w 2015 r., GUS

¹³ Tabl.2.6. *Pracujący według poziomu wykształcenia i wybranych sekcji PKD*, Aktywność ekonomiczna ludności Polski. 2016, GUS

¹⁴ Ibidem.

2. Wynagrodzenia kobiet i mężczyzn w zawodach oraz sekcjach gospodarki PKD

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie ogółem brutto w październiku 2014 roku wyniosło 4107,72 zł. Mężczyźni osiągnęli przeciętnie wynagrodzenie o 9,1% wyższe od średniego w skali kraju (tj. wyższe o 374,03 zł), a kobiety niższe o 9,5% (czyli o 390,15 zł), co w konsekwencji oznacza, że przeciętne wynagrodzenie brutto dla kobiet wyniosło 3717, 57 zł¹⁵.

WIELKIE GRUPY ZAWODÓW. Wśród 9 wielkich grup zawodów w 2014 roku kobiety najczęściej zarabiały na stanowiskach przedstawicielek władz publicznych, wyższych urzędniczek i kierowniczek (40,8% udział kobiet) , a następnie specjalistek (62,6% udział kobiet). Najmniejsze płace otrzymywały kobiety zatrudnione przy pracach prostych (59,2% udział kobiet w tych zawodach) oraz w usługach i sprzedaży (67,4% udział kobiet) (Tabela 6, Wykres 3) .

We wszystkich grupach zawodów kobiety zarabiały mniej niż mężczyźni. Największa, ponad 30 procentowa różnica w wynagrodzeniach kobiet i mężczyzn wystąpiła w zawodach z grupy *Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy*, jest to grupa zawodów najbardziej zmaskulinizowana, gdzie kobiety stanowią niecałe 12% pracowników. Z kolei najmniejszą różnicę w wysokości zarobków zaobserwowano w grupie zawodów *Pracownicy biurowi*, gdzie kobiety stanowią około 60% zatrudnionych.

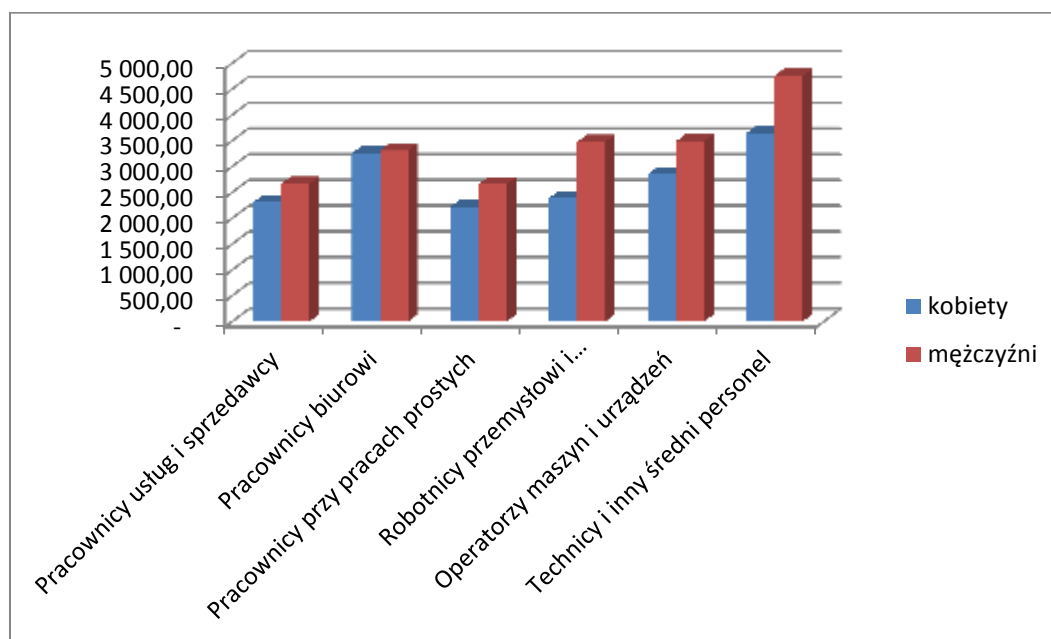
Tabela 6. Przeciętne wynagrodzenia brutto w PLN kobiet i mężczyzn w wielkich grupach zawodów w 2014 roku¹⁶.

Grupa zawodów	Kobiety	Mężczyźni	Zarobki kobiet w stosunku do zarobków mężczyzn w %
Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy	6975,40	9541,14	73,1
Specjaliści	4532,26	6054,90	74,8
Technicy i inny średni personel	3644,97	4757,37	76,6
Pracownicy biurowi	3256,32	3311,28	98,3
Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	2849,21	3487,39	81,7
Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	2558,23	2694,18	94,9
Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	2391,19	3477,79	68,7
Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy	2311,46	2668,07	86,6
Pracownicy przy pracach prostych	2222,40	2659,57	83,5

¹⁵ Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku 2014 roku, GUS

¹⁶ Tabl.5. *Przeciętne wynagrodzenie brutto pracowników zatrudnionych według sektorów własności, płci oraz grup zawodów: wielkich, dużych i średnich za październik 2014 r.*, Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku 2014 roku, GUS.

Wykres 3. Przeciętne wynagrodzenie brutto kobiet i mężczyzn w 6 wielkich grupach zawodów w 2014 roku¹⁷.

Wynagrodzenia w wybranych grupach zawodów¹⁸.

PRACOWNICY USŁUG OSOBISTYCH I SPRZEDAWCY. Przeciętne wynagrodzenie kobiet w zawodach w obrębie grupy najbardziej sfeminizowanej - *Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy* (67,4% udział kobiet w liczbie pracujących w 2016 r.) wyniosło w 2014 roku 2311,46 zł¹⁹, czyli znacznie poniżej średniej krajowej dla tego roku (3717, 57 zł).

Najniższe płace wystąpiły w zawodach wysoce sfeminizowanych - kelnerzy, barmani, fryzjerzy i kosmetyczki oraz pracownicy sprzedaży w sklepach. W zawodach tych odnotowano także największą, ponad 20%, różnicę w zarobkach kobiet i mężczyzn (Tabela 7).

Najwyższą pensję kobiety otrzymały w grupie zawodów zmaskulinizowanych *Stwardzi, konduktorzy i przewodnicy*, gdzie zarabiały 102% tego, co mężczyźni.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Analiza obejmuje grupę najbardziej sfeminizowaną - *Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy* (67% udział kobiet w liczbie pracujących w 2016 r.); dwie grupy najbardziej zmaskulinizowane – *Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy* (88,1% udział mężczyzn w liczbie pracujących w 2016 r.) oraz *Operatorzy maszyn i urządzeń* (84,9% udział mężczyzn w liczbie pracujących w 2016 r.), a także grupę *Technicy i inny średni personel*, gdzie liczba kobiet i mężczyzn jest stosunkowo wyrównana. Analizie poddano grupy zawodów, w których wymagane jest posiadanie wykształcenia co najmniej zasadniczego zawodowego lub średniego zawodowego.

¹⁹ Tabl.5. *Przeciętne wynagrodzenie brutto pracowników zatrudnionych według sektorów własności, płci oraz grup zawodów: wielkich, dużych i średnich za październik 2014 r.*, Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku 2014 roku, GUS.

Tabela 7. Przeciętne wynagrodzenie brutto w PLN kobiet i mężczyzn w zawodach wielkiej grupy *Pracownicy usług i sprzedawcy*²⁰

Zawód	Kobiety	Mężczyźni	Zarobki kobiet w stosunku do zarobków mężczyzn w %	Udział kobiet wśród pracujących w %
Fryzjerzy, kosmetyczki i pokrewni	2022,95	2646,48	76,4	92,5
Pracownicy usług ochrony	2130,07	2330,77	91,3	14,8
Opiekunowie dziecięcy i asystenci nauczyciela	2192,71	2335,79	93,8	96,3
Kucharze	2216,20	2294,16	96,6	72,9
Pracownicy sprzedaży w sklepach	2237,36	2852,51	78,4	81,8
Pracownicy opieki osobistej w ochronie zdrowia i pokrewni	2261,88	2314,16	97,7	79,0
Kasjerzy i sprzedawcy biletów	2404,11	2495,26	96,3	92,5
Gospodarze obiektów	2410,45	2473,75	97,4	40,4
Stewardzi, konduktorzy, przewodnicy	4480,9	4365,06	102,6	40,7

ROBOTNICZY PRZEMYSŁOWI I RZEMIEŚLNICY. Średnie wynagrodzenie kobiet w zawodach w obrębie grupy najbardziej zmaskulinizowanej – *Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy* (11,9% udział kobiet w liczbie pracujących w 2016 r.) wyniosło w 2014 roku 2391 zł²¹, a więc znacznie poniżej średniej pensji krajowej dla tego roku (3717, 57 zł).

Najniższe płace w tej grupie odnotowano w jedynym sfeminizowanym zawodzie - *Robotnicy produkcji odzieży i pokrewni* (ponad 80% pracowników stanowią kobiety). Jednocześnie wystąpiła tutaj duża, ponad 20%, dysproporcja między zarobkami kobiet i mężczyzn (Tabela 8).

Najwięcej zarabiały kobiety w zawodach silnie zmaskulinizowanych – mechanicy i elektrycy, mimo że wystąpiła tu prawie 30% dysproporcja płacowa między kobietami i mężczyznami.

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

Tabela 8. Przeciętne wynagrodzenie brutto w PLN kobiet i mężczyzn w zawodach wielkiej grupy *Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy*²²

Zawód	Kobiety	Mężczyźni	Zarobki kobiet w stosunku do zarobków mężczyzn w %	Udział kobiet wśród pracujących w %
Robotnicy produkcji odzieży i pokrewni	2184,84	2873,61	76,0	81,4
Rzemieślnicy	2418,74	3142,27	76,9	34,5
Robotnicy w przetwórstwie spożywczym i pokrewni	2443,31	2641,02	92,5	42,4
Robotnicy budowlani robót stanu surowego i pokrewni	2532,98	2909,95	87,0	1,2
Robotnicy budowlani robót wykończeniowych i pokrewni	2580,24	3131,60	82,3	1,1
Robotnicy poligraficzni	2673,61	3740,21	71,4	28,2
Monterzy elektronicy i monterzy instalacji telekomunikacyjnych	2797,29	3870,05	72,2	12,7
Formierze odlewniczy, spawacze, blacharze, monterzy konstrukcji metalowych i pokrewni	2833,67	3857,77	73,4	2,8
Kowale, ślusarze i pokrewni	2842,76	3554,17	79,9	3,9
Malarze, pracownicy czyszczący konstrukcje budowlane	2850,99	3277,53	86,9	3,9
Elektrycy budowlani, elektromechanicy i elektromonterzy	3066,39	4305,69	71,2	2,7
Mechanicy maszyn i urządzeń	3108,40	4065,60	76,4	12,0

²² Ibidem.

OPERATORZY MASZYN I URZĄDZEŃ. W zmaskulinizowanej grupie zawodów *Operatorzy maszyn i urządzeń* (15,1% udział kobiet) średnie zarobki kobiet wyniosły w 2014 roku 2849,21²³, czyli znacznie poniżej średniej krajowej (3717, 57 zł).

Kobiety zarabiały więcej niż mężczyźni w jednym zawodzie – *Kierowca ciężarówek i autobusów*, gdzie stanowiły zaledwie 1,1% pracowników. Największa różnica w zarobkach między kobietami i mężczyznami wystąpiła w zawodzie *Monter*, gdzie mężczyźni otrzymywali wynagrodzenie o ponad 20% wyższe. Jest to zawód o najwyższym udziale kobiet wśród zawodów tej zmaskulinizowanej wielkiej grupy i jeden z najniżej płatnych (Tabela 9).

Najwyższe wynagrodzenie otrzymują kobiety zatrudnione jako operatorki maszyn i urządzeń górniczych, gdzie stanowią około 3% pracujących.

W grupie zawodów *Operatorzy maszyn i urządzeń* dysproporcje płacowe między kobietami i mężczyznami są mniejsze niż w grupie *Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy*.

Tabela 9. Przeciętne wynagrodzenie brutto w PLN kobiet i mężczyzn w zawodach wielkiej grupy *Operatorzy maszyn i urządzeń*²⁴

Zawód	Kobiety	Mężczyźni	Zarobki kobiet w stosunku do zarobków mężczyzn w %	Udział kobiet wśród pracujących w %
Kierowcy samochodów osobowych, dostawczych i motocykli	2287,01	2839,45	80,5	0,3
Monterzy	2700,97	3502,83	77,1	50,9
Operatorzy innych maszyn i urządzeń przetwórczych	2763,62	3375,72	81,8	22,7
Operatorzy maszyn i urządzeń do produkcji wyrobów spożywczych	3005,72	3418,75	87,9	37,0
Maszyniści kolejowi, dyżurni ruchu i pokrewni	3609,44	4477,44	80,6	22,3
Operatorzy maszyn i urządzeń do produkcji przetwórstwa i obróbki wykończeniowej metalu	2967,48	3716,59	79,8	13,3
Operatorzy pojazdów wolnobieżnych i pokrewni	3152,31	3435,75	91,7	4,3
Operatorzy urządzeń do produkcji wyrobów chemicznych i fotograficznych	3328,91	4107,29	81,0	20,0
Maszyniści kolejowi, dyżurni ruchu i pokrewni	3609,44	4477,44	80,6	22,3
Kierowcy ciężarówek i autobusów	3646,61	2835,14	128,6	1,1
Operatorzy maszyn i urządzeń górniczych i pokrewni	4637,59	5696,78	81,4	2,8

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem.

TECHNICY I INNY ŚREDNI PERSONEL. W grupie zawodów *Technicy i inny średni personel* (50,6% udział kobiet) średnie zarobki kobiet wyniosły w 2014 roku 3644,97²⁵, czyli niemal na poziomie średniej płacy krajowej (3717, 57 zł).

Najniżej płatne zawody w tej grupie to zawody silnie sfeminizowane, gdzie udział kobiet sięga 90% - Dietetycy i żywieniowcy, Technicy medyczni i farmaceutyczni oraz Średni personel z dziedziny prawa, spraw społecznych i religii. Największa, wynosząca ponad 40% różnica płacowa między kobietami i mężczyznami wystąpiła w zawodach silnie zmaskulinizowanych grupy – *Pracownicy transportu morskiego, żeglugi śródlądowej i lotnictwa, Mistrzowie produkcji w górnictwie, przemyśle przetwórczym i budownictwie oraz Technicy nauk biologicznych, rolniczych i technologii żywności* (Tabela 10).

Najwyższe wynagrodzenie w tej grupie zawodów otrzymały kobiety w zawodzie *Pracownicy transportu morskiego, żeglugi śródlądowej i lotnictwa*, gdzie jednocześnie wystąpiła najwyższa, ponad 50% dysproporcja w płacach między kobietami i mężczyznami. Kolejne dwa najlepiej płatne zawody z grupy również są silnie zmaskulinizowane.

Tabela 10. Przeciętne wynagrodzenie brutto w PLN kobiet i mężczyzn w zawodach wielkiej grupy *Technicy i inny średni personel*²⁶

Zawód	Kobiety	Mężczyźni	Zarobki kobiet w stosunku do zarobków mężczyzn w %	Udział kobiet wśród pracujących w %
Dietetycy i żywieniowcy	2522,75	2728,84	92,4	88,0
Technicy medyczni i farmaceutyczni	2992,86	3438,11	87,0	90,9
Średni personel z dziedziny prawa, spraw społecznych i religii	3060,40	3032,02	100,9	90,1
Średni personel w zakresie działalności artystycznej, kulturalnej i kulinarnej	3092,90	3090,21	100,0	72,9
Kontrolerzy procesów przemysłowych	3150,90	4390,0	71,7	17,3
Technicy nauk biologicznych, rolniczych i technologii żywności	3530,23	6086,84	57,9	35,0
Technicy nauk fizycznych i technicznych	3542,79	4728,59	74,9	24,9
Pośrednicy usług biznesowych	3613,38	3993,31	90,4	49,6
Pracownicy administracyjni i sekretarze wyspecjalizowani	3731,47	4799,14	77,7	83,0

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem.

Mistrzowie produkcji w górnictwie, przemyśle przetwórczym i budownictwie	3823,20	5475,15	69,8	12,9
Urzędnicy państwowi ds. nadzoru	3825,27	4724,25	80,9	76,4
Technicy telekomunikacji i urzędzeń transmisyjnych	3947,13	4718,04	83,6	13,0
Średni personel ds. finansowych	3976,10	4846,49	82,0	87,4
Technicy ds. technologii teleinformatycznych i pomocy użytkownikom urzędzeń teleinformatycznych	4094,12	5004,49	81,8	12,3
Agenci i pośrednicy handlowi	4322,56	4701,95	91,9	27,9
Pracownicy transportu morskiego, żeglugi śródlądowej i lotnictwa	6211,50	11371,29	54,6	16,0

Konkluzja. W wielkich grupach zawodów silnie zmaskulinizowanych – *Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy* oraz *Operatorzy maszyn i urzędzeń* najniższe płace występują w zawodach sfeminizowanych (pracownicy produkcji odzieży oraz monterzy). W wielkiej grupie *Technicy i inny średni personel*, gdzie liczba kobiet i mężczyzn jest wyrównana, najlepiej płatne zawody są zdominowane przez mężczyzn (technicy ds. technologii teleinformatycznych, agenci i pośrednicy handlowi, pracownicy transportu morskiego, żeglugi i lotnictwa).

Zawody silnie sfeminizowane są jednocześnie najniżej płatne. W zawodach tych często występuje także największa dysproporcja płacowa między kobietami i mężczyznami.

SEKCJE PKD. W 2014 roku najwyższe wynagrodzenie otrzymywały kobiety zatrudnione w dwóch zmaskulinizowanych sekcjach PKD - *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną itp. oraz Informacja i komunikacja*²⁷. W tej ostatniej wystąpiła 26%, różnica w zarobkach między kobietami i mężczyznami (Tabela 11, Wykres 3).

Najmniej zarabiały kobiety pracujące w sekcji sfeminizowanej *Zakwaterowanie i gastronomia*. Z kolei w innej sfeminizowanej sekcji – *Działalność finansowa i ubezpieczeniowa* wystąpiła największa, prawie 40%, dysproporcja w zarobkach kobiet i mężczyzn.

Zarobki kobiet w sekcjach PKD najbardziej sfeminizowanych – *Opieka zdrowotna i pomoc społeczna* oraz *Edukacja* kształtowały się na poziomie średniej pensji krajowej.

Zarobki kobiet były wyższe od zarobków mężczyzn w silnie zmaskulinizowanych sekcjach *Budownictwo* oraz *Transport i gospodarka magazynowa*. Możemy jedynie przypuszczać, że wysokie zarobki kobiet w tych sekcjach są związane z wykształceniem – niewielka liczba zatrudnionych kobiet

²⁷ Sekcja Informacja i komunikacja obejmuje takie prace jak m.in. działalność wydawnicza, działalność związana z produkcją filmów, programów telewizyjnych i muzycznych, działalność w zakresie telekomunikacja bezprzewodowej i przewodowej, działalność usługowa w zakresie informacji.

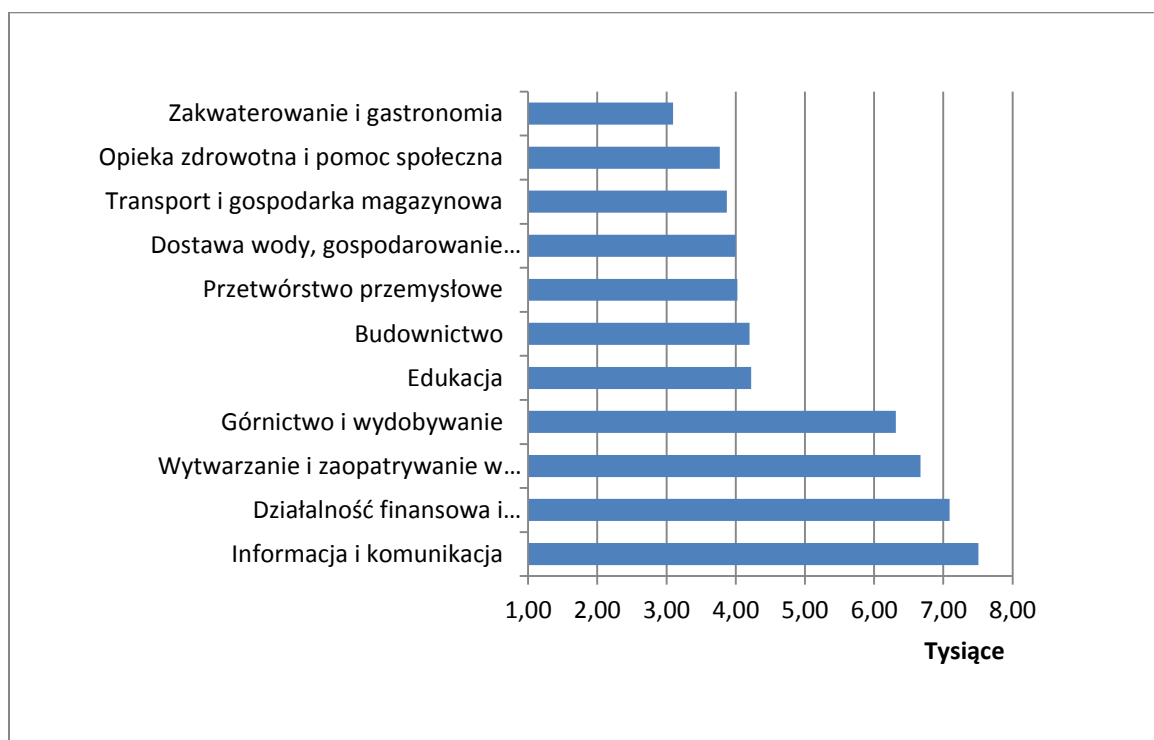
z wykształceniem wyższym technicznym otrzymuje wyższe wynagrodzenia niż mężczyźni, którzy w większości posiadają wykształcenie zasadnicze zawodowe (Patrz Tabela 5).

Tabela 11. Przeciętne wynagrodzenia brutto w PLN kobiet i mężczyzn w sekcjach PKD w 2014 r.²⁸

Sekcja PKD	Średnia płaca brutto kobiet	Średnia płaca brutto mężczyzn	Zarobki kobiet w stosunku do zarobków mężczyzn w %	Udział kobiet wśród pracujących w %
Zakwaterowanie i gastronomia	2515,64	2911,80	86,3	65,8
Przetwórstwo przemysłowe	3206,59	4096,88	78,2	32,6
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	3501,97	4404,28	79,5	82,2
Transport i gospodarka magazynowa	3738,22	3659,94	102,1	19,2
Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja	3837,30	3877,69	98,9	23,4
Edukacja	3902,39	4451,95	87,6	79,8
Budownictwo	4081,56	3752,27	108,7	6,7
Górnictwo i wydobywanie	5239,70	6967,33	75,2	11,4
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	5295,88	8356,82	63,3	67,6
Informacja i komunikacja	5588,55	7551,29	74,0	32,4
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną itp.	5791,84	5915,77	97,9	15,6

²⁸ Tabl. 2 Przeciętne wynagrodzenia brutto pracowników zatrudnionych według sektorów własności, płci oraz poziomu wykształcenia, wieku, stażu pracy, wielkości zakładów, sekcji PKD 2007, przedziałów wynagrodzeń i województw za październik 2014, Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku 2014 roku, GUS.

Wykres 3. Przeciętne wynagrodzenie brutto w zmaskulinizowanych i sfeminizowanych sekcjach PKD w 2014 r.²⁹.

3. Zapotrzebowanie rynku pracy na pracowników według wielkich grup zawodów i sekcji PKD

Wielkie grupy zawodów. W 2015 roku najwięcej wolnych miejsc pracy (Tabela 12) odnotowano w dwóch silnie zmaskulinizowanych wielkich grupach zawodów – *Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy* oraz *Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń* oraz w jednym sfeminizowanym – *Specjaliści*. Jednak zaledwie 5,4% ofert pracy skierowanych do specjalistów dotyczyło dwóch bardzo silnie sfeminizowanych grup pracowników – specjalistów nauczania i wychowania oraz specjalistów ds. ekonomicznych i zarządzania. W grupie *Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń* ponad połowa wolnych miejsc pracy dotyczyła kierowców i operatorów pojazdów. W zawodach tych pracuje zaledwie nieco ponad 1% kobiet.

²⁹ Ibidem.

Tabela 12. Wolne miejsca pracy według zawodów w 2015 roku³⁰

Wielka grupa zawodów	Wolne miejsca pracy w tys. Przeciętna w roku	Udział kobiet w grupie zawodów w % ³¹
Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy	15,1	17,6
Specjaliści w tym:	13,7	67,4
specjaliści nauczania i wychowania	0,6	77,9
specjaliści ds. ekonomicznych i zarządzania	4,8	68,5
Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń w tym:	11,2	15,7
kierowcy i operatorzy pojazdów	6,6	1,4
Pracownicy usług i sprzedawcy	9,3	68,1
Pracownicy biurowi	8,0	66,6
Technicy i inny średni personel	6,4	58,3
Pracownicy przy pracach prostych	5,6	56,6
Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy	2,4	41,4
Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy	0,1	20,0

Sekcje PKD. W 2015 roku najwięcej wolnych miejsc pracy (Tabela 13) wystąpiło w zmaskulinizowanej sekcji PKD – *Przetwórstwo przemysłowe* oraz w sekcji *Handel; naprawa pojazdów samochodowych*, gdzie udział kobiet i mężczyzn jest niemal równy.

Najmniej wolnych miejsc pracy oferowano w sekcjach silnie sfeminizowanych – *Edukacja, Opieka zdrowotna i pomoc społeczna, Działalność finansowa i ubezpieczeniowa* oraz *Pozostała działalność usługowa*.

Tabela 13. Wolne miejsca pracy według sekcji PKD w 2015 roku³².

Sekcja PKD	Wolne miejsca pracy w tys. Przeciętna w roku	Udział kobiet w sekcji w % ³³
Przetwórstwo przemysłowe	16,3	34,5
Budownictwo	7,3	13,8
Handel; naprawa pojazdów samochodowych	14,8	55,3
Transport i gospodarka magazynowa	6,4	25,2
Zakwaterowanie i gastronomia	3,1	65,8

³⁰ Tabl. 16 Wolne miejsca pracy według zawodów w 2015 r., Popyt na pracę w 2015 r., GUS

³¹ Tabl. 10 Pracujące kobiety według zawodów, sektorów własności i wielkości jednostek na koniec IV kwartału 2015 r.; Tabl. 9 Pracujący według zawodów, sektorów własności i wielkości jednostek na koniec IV kwartału 2015 r., Popyt na pracę w 2015 r., GUS

³² Tabl.14 Wolne miejsca pracy według sekcji PKD w 2015 r., Popyt na pracę w 2015 r., GUS

³³ Tabl. 5 Pracujące kobiety według sekcji PKD; Tabl. 3 Pracujący według sekcji PKD, Popyt na pracę w 2015 r., GUS

Informacja i komunikacja	5,0	37,6
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	1,9	68,5
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	4,3	58,4
Administrowanie i działalność wspierająca	2,8	44,8
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	3,2	68,0
Edukacja	1,1	77,7
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	2,5	82,8
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	0,5	64,1
Pozostała działalność usługowa	0,8	68,1

4. Bezrobocie

Według danych Departamentu Rynku Pracy MRPiPS w I półroczu 2016 roku w ewidencji urzędów pracy znajdowało się 1 392 460 osób bezrobotnych, z czego 85,6 % z nich posiadało zawód. W czołówce zawodów posiadanych przez bezrobotnych od lat plasują się te same zawody (Tabela 14).

Tabela 14. Liczba bezrobotnych w I półroczu 2016 r³⁴.

Zawód	Liczba bezrobotnych w tysiącach	Liczba kobiet w zawodzie w %
Sprzedawca	123,5	79,0
Kucharz	33,4	72,9
Ślusarz	29,3	4,0
Robotnik gospodarczy	28,7	40,4
Pomocniczy robotnik budowlany	27,9	34,2
Technik ekonomista	24,2	87,4
Murarz	23,1	1,2
Krawiec	20,8	81,4
Sprzątaczką biurowa	15,6	92,0
Fryzjer	15,5	92,5

Wśród dziesięciu zawodów o najwyższej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych jest sześć, w których dominują kobiety. Największe bezrobocie występuje w silnie sfeminizowanym zawodzie – *Sprzedawca* (prawie 9% wśród wszystkich bezrobotnych). Na szóstym miejscu pod względem liczby zarejestrowanych bezrobotnych znajduje się pierwszy zawód nierobotniczy - technik ekonomista, gdzie 87% stanowią kobiety. Jest to zawód chętnie wybierany przez dziewczęta w technikach.

Sześć spośród wymienionych zawodów - sprzedawca, kucharz, ślusarz, technik ekonomista, krawiec i fryzjer, jest nauczanych na poziomie zasadniczej szkoły zawodowej lub technikum.

³⁴ Zarejestrowani bezrobotni oraz wolne miejsca pracy i miejsca aktywizacji zawodowej według zawodów i specjalności w I półroczu 2016 r. , Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

5. Edukacja

Zjawisko segregacji poziomej rynku pracy ze względu na płeć wiąże się w dużej mierze z wyborami edukacyjnymi dziewcząt i chłopców na poziomie szkoły ponadpodstawowej.

Dane GUS dostarczają jedynie ogólnych danych na temat wyborów edukacyjnych młodzieży kończącej gimnazjum w podziale na płeć. Dane statystyczne Ministerstwa Edukacji Narodowej oraz raporty Centralnej Komisji Egzaminacyjnej w ogóle nie uwzględniają podziału na płeć. Z tego względu analiza ścieżek edukacyjnych w szkołach ponadgimnazjalnych dziewcząt i chłopców jest możliwa jedynie w ograniczonym zakresie.

Na potrzeby niniejszego raportu dokonano analizy sytuacji dziewcząt w szkołach dających uprawnienia do wykonywania zawodu - zasadniczych szkołach zawodowych (ZSZ) oraz technikach³⁵.

Wśród młodzieży uczącej się w szkołach ponadgimnazjalnych płeć jest istotnym czynnikiem determinującym wybór szkoły (Tabela 15). Dziewczęta wybierają przede wszystkim licea ogólnokształcące, a następnie technika. Zaledwie około 10% decyduje się na zdobywanie zawodu w szkole zasadniczej zawodowej. Dwa razy więcej chłopców niż dziewcząt po gimnazjum decyduje się na szkołę zasadniczą zawodową, a niemal połowa z nich wybiera kontynuację nauki w technikum.

Tabela 15. Udział dziewcząt i chłopców w szkołach ponadgimnazjalnych³⁶

Rodzaj szkoły	Dziewczęta w %	Chłopcy w %
Zasadnicza zawodowa	9,8	19,5
Technikum	34,8	48,5
Licea ogólnokształcące	53,0	30,5

Płeć silnie determinuje również wybór profilu kształcenia w szkole zawodowej. Chłopcy wybierają zawody związane z techniką, teleinformatyką i budownictwem, a dziewczęta zawody związane z finansami, administracją, usługami dla ludności i opieką medyczną (Tabela 16 i Tabela 17).

Profile kształcenia, gdzie dominują dziewczęta nie są w tak silnie sfeminizowane jak są zmaskulinizowane profile, gdzie dominują chłopcy.

³⁵ GUS prezentuje dane dotyczące ZSZ w połączeniu z danymi dotyczącymi specjalnych szkół przysposabiających do pracy, a dane dotyczące techników łącznie z danymi na temat techników uzupełniających oraz ogólnokształcących szkół artystycznych dających uprawnienia zawodowe.

³⁶ Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2015/2016, GUS

Tabela 16. Wybory profili kształcenia w szkole zasadniczej zawodowej³⁷

Profil kształcenia	Dziewczęta w %	Chłopcy w %
Inżynieryjno-techniczny	0,4	99,6
Architektura i budownictwo	0,4	99,6
Biznes i administracja ³⁸	86,2	13,8
Usługi dla ludności	75,4	24,6

Tabela 17. Wybory profili kształcenia w technikum³⁹

Profil kształcenia	Dziewczęta w %	Chłopcy w %
Inżynieryjno-techniczny ⁴⁰	9,0	91,0
Technologie teleinformacyjne ⁴¹	9,7	90,3
Weterynaria	77,7	22,3
Usługi dla ludności ⁴²	76,8	23,2
Medyczny ⁴³	75,0	25,0
Spółeczny ⁴⁴	74,7	25,3

Motywy wyboru zawodów. Z danych GUS dotyczących przyczyn wyboru danego profilu/ zawodu w średnich szkołach zawodowych⁴⁵ wynika, że gimnazjalistki i gimnazjaliści kierują się przede wszystkim zainteresowaniami, a w drugiej kolejności wysokością wynagrodzeń w danym zawodzie. Badania⁴⁶, które przeprowadziło Stowarzyszenie Koalicja Karat w 2015 roku wśród kobiet z wykształceniem zasadniczym zawodowym nie potwierdza jednak, że zainteresowanie jest głównym motywem wyboru zawodu⁴⁷.

Według tych badań w wyborze kierunku kształcenia dziewczęta często kierują się znanymi sobie zawodami, tj. tymi, które wykonują bliskie im osoby z rodziny. Drugim czynnikiem określającym wybory kierunku są zainteresowania zazwyczaj oparte na doświadczeniach życia codziennego – przyzwyczajenia do wykonywania kobiecych czynności w domu stają się później podstawą wyboru

³⁷ Tabl. V.2.3. Uczniowie zasadniczych szkół zawodowych według podgrup kierunków kształcenia ISCED-F 2013, Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2015/2016, GUS

³⁸ Do podgrupy *Biznes i administracja* kierunków kształcenia zaliczamy m.in. takie zawody nauczanie w technikum jak technik rachunkowości, technik administracji, przedstawiciel handlowy, technik logistyk.

³⁹ Tabl. V.5.3. *Uczniowie techników według podgrup kierunków kształcenia ISCED-F 2013*, Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2015/2016, GUS

⁴⁰ Do podgrupy *Inżynieryjno-techniczne* kierunków kształcenia zaliczamy m.in. takie zawody nauczanie w technikum jak technik elektryk, technik mechanik, technik pojazdów samochodowych

⁴¹ Do podgrupy *Technologii teleinformacyjnych* kierunków kształcenia zaliczamy m.in. takie zawody nauczanie w technikum jak technik teleinformatyk, technik informatyk

⁴² Do podgrupy *Usługi dla ludności* kierunków kształcenia zaliczamy m.in. takie zawody nauczanie w technikum jak fryzjer, kelner, technik obsługi turystycznej.

⁴³ Do podgrupy *Medycznej* kierunków kształcenia zaliczamy m.in. takie zawody nauczane w technikum jak technik dentystyczny, technik bezpieczeństwa i higieny pracy, technik farmaceutyczny.

⁴⁴ Do podgrupy *Spółeczne* kierunków kształcenia zaliczamy m.in. takie zawody nauczanie w technikum jak technik ekonomista czy terapeuta zajęciowy.

⁴⁵ Tabl.3(27). *Przyczyny wyboru zawodu/profilu w średnich szkołach zawodowych i szkołach wyższych według typu szkoły i płci*, Wybory ścieżki kształcenia a sytuacja zawodowa Polaków, GUS, 2013.

⁴⁶ Badanie zostało zrealizowane w okresie 8-20 maja 2015 metodą zogniskowanych mini wywiadów grupowych i indywidualnych wywiadów pogłębionych.

⁴⁷ D. Duch-Krzyszczak, Szkolnictwo zawodowe i rynek pracy dla kobiet z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Raport z badania przeprowadzonego w 2015 r., Stowarzyszenie Koalicja Karat

kierunku kształcenia w szkole zawodowej. Co istotne, wybory kierunków kształcenia przez dziewczęta są zazwyczaj zgodne z przyjętymi w danym środowisku wzorami: innych zawodów odpowiednich dla chłopców a innych dla dziewcząt. Dużą rolę odgrywają tu stereotypy związane z postrzeganiem kobiety i kobiecości. W badaniach wiele kobiet wyrażało przekonanie, że wykonywanie przez kobietę zawodu silnie zmaskulinizowanego wpływa negatywnie na jej wizerunek i odbiór społeczny jako kobiety. Pojawiły się także przekonania co do odmiennych naturalnych predyspozycji kobiet i mężczyzn do wykonywania pewnych prac.

Dziewczęta wybierając określone zawody mają przekonanie, że dokonują racjonalnych wyborów, np. fryzjerki zawsze będą potrzebne. Stopień nasycenia rynku pracy danym zawodem lub fakt, że płaca w danym zawodzie nie wystarcza na godne życie zauważają zazwyczaj dopiero po skończeniu szkoły.

Wracając do danych GUS z 2013 roku dotyczących motywacji uczniów przy wyborze kierunku kształcenia w szkole zawodowej⁴⁸ warto zwrócić uwagę na fakt, że niecałe 18% dziewcząt uczących się na profilu technicznych (mechanika, budownictwo itp.) w technikum, a 12% w przypadku dziewcząt w ZSZ dostrzegało potencjał zawodu jako dobrze płatnego na rynku pracy. Jest to o tyle znamienne, że ponad 22% chłopców uczących się w tych zawodach wskazywało, że perspektywa dobrych zarobków zadecydowała o wyborze profilu technicznego.

Podsumowanie

Segregacja pozioma rynku pracy ze względu na płeć wpływa negatywnie na sytuację kobiet na rynku pracy, szczególnie w sferze wynagrodzeń. Kobiety wyraźnie dominują w zawodach związanych z usługami, sprzedażą, edukacją, pomocą społeczną, opieką zdrowotną i obsługą administracyjną. Mężczyźni przeważają w zawodach związanych z budownictwem, przemysłem, telekomunikacją i informacją, obsługą maszyn i urządzeń oraz transportem. W wielkich grupach zawodów oraz sekcjach PKD najbardziej zmaskulinizowanych udział kobiet jest znacznie mniejszy (11,9% kobiet w zawodach grupy *Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy* oraz 6,7% w sekcji *Budownictwo*) niż mężczyzn w zawodach i sekcjach najbardziej sfeminizowanych (32,6% mężczyzn w zawodach grupy *Pracownicy usług i sprzedawcy* oraz 17,8% w sekcji *Opieka zdrowotna i pomoc społeczna*).

Segregacja zawodowa kobiet i mężczyzn pogłębia się z każdym rokiem. Na przestrzeni lat 2006 – 2016 o 6,7 punktu procentowego wzrosła liczba kobiet wśród pracowników wykonujących prace proste powodując feminizację tych zawodów (59,2% udział kobiet), a o 3,6% wzrosła koncentracja zatrudnienia kobiet w grupie zawodów najbardziej sfeminizowanych - *Pracownicy usług i sprzedawcy* (67,2% udział kobiet). Jednocześnie o 3,6 punktu procentowego pogłębiła się maskulinizacja grupy zawodów *Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy*. W sekcjach PKD nastąpił wzrost o 13,3 punktu procentowego udziału kobiet w sekcji *Pozostała działalność usługowa* powodując jej feminizację (64,6% udział kobiet). Najwięcej kobiet ubyło w tym czasie w takich zmaskulinizowanych sekcjach jak *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz itd.* (o 6,6 punktu procentowego) oraz *Informacja i komunikacja* (o 5,8 punktu procentowego).

⁴⁸ Tabl.3(27). *Przyczyny wyboru zawodu/profilu w średnich szkołach zawodowych i szkołach wyższych według typu szkoły i płci*, Wybory ścieżki kształcenia a sytuacja zawodowa Polaków, GUS, 2013.

Struktury pracujących kobiet i mężczyzn według wykształcenia są wyraźnie odmienne. 42,3% ogółu pracujących kobiet posiada wykształcenie wyższe, a 32,1% ogółu pracujących mężczyzn wykształcenie zasadnicze zawodowe. Pracownicy z wykształceniem wyższym dominują w tak sfeminizowanych sekcjach PKD jak *Edukacja* (73% zatrudnionych ma wykształcenie wyższe) oraz *Opieka zdrowotna i pomoc społeczna* (ponad 50% legitymuje się wykształceniem wyższym).

Przeciętne wynagrodzenie kobiet jest niższe niż mężczyzn w przypadku niemal wszystkich zawodów i sekcji PKD. Największa, ponad 30% różnica w wynagrodzeniach kobiet i mężczyzn występuje w zawodach wielkiej grupy *Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy*, gdzie kobiety stanowią niecałe 12% pracowników. W sekcjach PKD największa, prawie 40% dysproporcja płac występuje w sekcji *Działalność finansowa i ubezpieczeniowa*, gdzie kobiety stanowią 67,6% pracowników. Zawody silnie sfeminizowane są jednocześnie najniżej płatne np. fryzjerki, kosmetyczki, kelnerki, pracownice przy produkcji odzieży, dietetyczki, techniczki medyczne i farmaceutyczne. Najwięcej kobiety zarabiają w zawodach, gdzie dominują mężczyźni np. stewardzi, konduktorzy, przewodnicy, mechanicy i operatorzy maszyn i urządzeń, elektrycy, agenci i pośrednicy handlowi, pracownicy transportu morskiego i lotnictwa. Zarobki kobiet w najbardziej sfeminizowanych sekcjach PKD – *Opieka zdrowotna i pomoc społeczna* oraz *Edukacja*, gdzie dominują osoby z wykształceniem wyższym, są na poziomie średniej pensji krajowej. Najwyższe wynagrodzenie otrzymują kobiety zatrudnione w takich zmaskulinizowanych sekcjach jak *Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną* itd. oraz *Informacja i komunikacja* (kobiety stanowią 15,6% oraz 32,4% pracowników).

W 2015 roku najwięcej wolnych miejsc pracy odnotowano w dwóch silnie zmaskulinizowanych grupach *Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy* (15,1 tys. miejsc) oraz *Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń* (11,2 tys. miejsc) oraz w jednym sfeminizowanym – *Specjaliści* (13,7 tys. miejsc). W przypadku sekcji PKD, najwięcej wolnych miejsc pracy wystąpiło w zmaskulinizowanej sekcji *Przetwórstwo przemysłowe* (34,5% udział kobiet), a najmniej w sekcjach sfeminizowanych – *Pozostała działalność usługowa* (68,1% udział kobiet), *Opieka zdrowotna i pomoc społeczna* (82,8% udział kobiet) oraz *Edukacja* (77,7% udział kobiet).

Największe bezrobocie od lat odnotowuje się w zawodzie silnie sfeminizowanym *Sprzedawca* (niemal 9% wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych). Ponadto wśród dziesięciu zawodów o najwyższej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych jest sześć, w których dominują kobiety.

Wykonywany zawód jest najczęściej zdeterminowany wyborem szkoły po gimnazjalnej oraz profilu kształcenia w tej szkole. Występuje wyraźna segregacja pozioma szkół i kierunków kształcenia. Dziewczęta wybierają licea ogólnokształcące, a następnie studia wyższe. Większość chłopców z kolei kontynuuje naukę w zasadniczych szkołach zawodowych lub technikach. W szkołach zawodowych dziewczęta wybierają kierunki związane z usługami dla ludności, opieką medyczną lub obsługą administracyjno-ekonomiczną. Chłopcy uczą się na kierunkach związanych z budownictwem, techniką i telekomunikacją. Wybory edukacyjne znajdują swoje odzwierciedlenie w proporcjach kobiet i mężczyzn w poszczególnych zawodach i sekcjach PKD.

Z perspektywy niezależności ekonomicznej oraz dostępności pracy wydaje się zasadne, aby dziewczęta wybierały w szkołach zawodowych profile kształcenia techniczne. W przypadku nauki w technikum perspektywicznymi wydają się być zawody z zakresu nauk fizycznych, chemicznych, technicznych i informatyki. Zasadne jest, aby uczennice szkół zasadniczych zawodowych wybierały kierunki kształcenia związane z mechaniką i obsługą maszyn, a unikały sprzedaży i usług osobistych jako zawodów jednych z najniżej płatnych oraz o dużej liczbie bezrobotnych. Jest to szczególnie

ważne, gdy weźmie się pod uwagę fakt, że wybór zasadniczej szkoły zawodowej przez dziewczęta jest bardzo często związany z przymusem ekonomicznym (konieczność podjęcia pracy jak najszybciej po ukończeniu gimnazjum)⁴⁹. Na stosunkowo wysokie zarobki mogą liczyć osoby zatrudnione w działach gospodarki związanych z nowymi technologiami – informatyką, telekomunikacją, wytwarzaniem i przesyłaniem energii elektrycznej itp., a także z jedną tradycyjną – górnictwem i wydobywaniem.

Opracowała: Agnieszka Walko-Mazurek

Konsultacja merytoryczna: Kinga Lohmann

Stowarzyszenie Koalicja Karat

Warszawa, 2017

⁴⁹ D. Duch-Krzystoszek, Szkolnictwo zawodowe i rynek pracy dla kobiet z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Raport z badania przeprowadzonego w 2015 r., Stowarzyszenie Koalicja Karat